

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ВИГОТОВЛЕННЯ, ПЕРЕРОБКУ ЧИ РЕМОНТ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Конопельський В. Я.

У статті проаналізовано шлях появи статті 263-1 у Кримінальному кодексі України. Зазначено, що сучасного змісту стаття отримала у 2013 році у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» від 14 травня 2013 року № 228-VII.

Проаналізовано ознаку об'єктивної сторони кримінального правопорушення «незаконне», наведено пропозиції щодо конкретизації та роз'яснення цього терміна.

Проаналізовано погляди вчених на гладкоствольну мисливську зброю як предмет статті 263-1 Кримінального кодексу. Доведено протилежність поглядів учених від доведення доцільності виключення гладкоствольної мисливської зброї з переліку предметів статті 263-1 Кримінального кодексу до доведення відсутності жодних підстав для збереження спеціального правового статусу гладкоствольної мисливської зброї, оскільки з огляду на вражаючі властивості гладкоствольна мисливська вогнепальна зброя такою ж мірою, як і нарізна мисливська вогнепальна зброя, нерідко стає засобом вирішення конфліктів у повсякденному житті, засобом реалізації різних злочинних намірів.

Наведено аргументи щодо доцільності зазначення в переліку предметів статті 263-1 Кримінального кодексу складових частин та компонентів вогнепальної зброї. В такий спосіб статтю 263-1 Кримінального кодексу України буде приведено у відповідність до змісту Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності.

Наведено пропозиції щодо доповнення статті 263-1 Кримінального кодексу частиною, яка буде передбачати звільнення від кримінальної відповідальності. Сформовано власну редакцію зазначеної кримінально-правової норми.

Ключові слова: зброя, предмет злочину, кримінально-правова норма, Кримінальний кодекс.

Konopelsky V. Ya. Some problems of criminal liability for the illegal manufacture, processing or repair of firearms

The scientific article analyzes the way in which article 263-1 appeared in the Criminal Code of Ukraine. It is noted that the article received in 2013 in connection with the adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to Article 263-1 of the Criminal Code of Ukraine in connection with Ukraine's accession to the Protocol against the illicit manufacture and circulation of firearms, their parts and components, as well as ammunition to it, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime" dated May 14, 2013 No. 228-VII.

The sign of the objective side of the criminal offense "illegal" is analyzed and proposals are made to specify and clarify this term.

The views of scientists on smooth-bore hunting weapons as a subject of Article 263-1 of the Criminal Code are analyzed. The opposite of the views of scientists is proved from proving it is expedient to exclude smooth-bore hunting weapons from the list of items of Article 263-1 of the Criminal Code to proving the absence of grounds for maintaining the special legal status of smooth-bore hunting weapons. Due to the existing striking properties, smooth-bore hunting firearms, to the same extent as rifled hunting firearms, often become a means of resolving conflicts in everyday life, a means of implementing various criminal intentions.

Arguments are given regarding the expediency of indicating in the list of items of Article 263-1 of the Criminal Code the components and components of firearms, thus Articles 263-1 of the Criminal Code of Ukraine will be brought into line with the content of the Protocol against the Illicit Manufacturing and Circulation of Firearms, Its Components and Components, as well as its ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.

Proposals are proposed to supplement Article 263-1 of the Criminal Code with a part that will provide for exemption from criminal liability. The own edition of the criminal law norm is given.

Key words: weapon, subject of crime, criminal law norm, Criminal Code.

Постановка проблеми та її актуальність. Реалії сучасності свідчать про те, що незаконне виготовлення зброї, бойових припасів та вибухових речовин не тільки стає все більш поширеним явищем, але й набуває масштабів цілої галузі кримінального ринку, що приносить величезні доходи.

За офіційними даними Офісу Генерального Прокурора, у січні-червні 2020 року обліковано 92 кримінальні правопорушення щодо незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування, або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (стаття 263-1 Кримінального кодексу України).

Загалом тенденція переробки зброї зберігається вже тривалий час в Україні. Так, дані моніторингу підтверджують, що травматична зброя переробляється на летальну, а сигнальна (з походженням здебільшого з Туреччини) - на травматичну та летальну.

Виготовлення бойових припасів чи вибухових пристроїв залишається характерним явищем для України з декількох підстав. Одна з них є наслідком збройного конфлікту, під час якого військові, інші учасники АТО/ООС отримали навички користування зброєю, її переробки або виробництва саморобної зброї та вибухових пристроїв [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кримінально-правовий аналіз незаконного виготовлення, переробки та ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування, або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв у різні часи проводили І.П. Катеринчук, В.О. Меркулова, В.І. Женунтій, О.В. Кришевич, Л.М. Кулик, А.А. Вознюк, А.О. Данилевський, Л.М. Демидова, П.К. Євдокімова, В.Ф. Кириченко, В.М. Куц, О.П. Литвин, В.Д. Малков, С.М. Мохончук, В.О. Навроцький, Т.М. Приходько, В.А. Робак, О.М. Сарнавський, В.П. Тихий, В.О. Тюнін, В.В. Українець, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, І.С. Шапкін.

Метою статті є кримінально-правовий аналіз статті 263-1 Кримінального кодексу України та наведення пропозицій щодо її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. З прийняттям Кримінального кодексу України у 2001 році кримінальна відповідальність за незаконне виготовлення зброї, бойових припасів та вибухових пристроїв була передбачена статтею 263 Кримінального кодексу України. У 2012 році з прийняттям Закону України «Про внесення змін до

Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами» № 5064-VI [2] зі статті 263 Кримінального кодексу України було виокремлено відповідальність за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв. Відповідальність за ці дії було закріплено у статті 263-1 Кримінального кодексу України. Окрім цього, 31 травня 2001 року Україною було підписано Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Набуття чинності цим нормативно-правовим актом для України відбулось 4 липня 2013 року. Для узгодження національного законодавства з положеннями Протоколу було прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» від 14 травня 2013 року № 228-VII [3]. Відповідно до цього Закону, стаття 263-1 Кримінального кодексу України набула сучасного вигляду.

Описуючи ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 263-1 Кримінального кодексу України, законодавець використовує термін «незаконне», але не розкриває зміст цього поняття [4]. На перший погляд, використання слова «незаконне» у змісті основного складу злочину є достатнім, оскільки передбачає настання відповідальності за вчинення всіх тих дій, які перебувають поза межами закону (в широкому розумінні). Проте стосовно дій, які безпосередньо визначені у статті (виготовлення, переробка, ремонт), особливого значення набуває не лише факт наявності (відсутності) дозволу на вчинення зазначених дій, але й те, як ці операції здійснюються: в межах визначеного порядку, умов чи відповідно до стандартів. Так, не виключено те, що фізична (юридична) особа має дозвіл на виготовлення (переробку, ремонт), проте не дотримується порядку здійснення цих операцій. З огляду на особливість та специфіку таких дій (інколи рівень їх небезпечності значно вищий), той факт, що нормативно-правове регулювання в цій сфері

надалі буде все більше набувати конкретності та поглибленого змісту, слід також конкретизувати та роз'яснити термін «незаконне» в межах змісту частини 1 статті 263-1 КК шляхом його визначення в такій редакції: «без відповідного дозволу та поза встановленим порядком» [5, с. 31].

Різниця є ставлення вчених-криміналістів до гладкоствольної мисливської зброї як предмета злочину, передбаченого статтею 263-1 Кримінального кодексу України. Так, професорка В.О. Меркулова зазначає, що у статті 263 Кримінального кодексу України виокремлюється вид гладкоствольної мисливської зброї, відповідно, й бойові припаси до неї, а у статті 263-1 Кримінального кодексу України - не виокремлюється, отже, йдеться взагалі про вогнепальну зброю і взагалі про бойові припаси. Таким чином, виготовлення, переробка чи ремонт будь-якої вогнепальної зброї, виготовлення бойових припасів є незаконними, тому незаконними є виготовлення, переробка, ремонт гладкоствольної мисливської зброї, виготовлення до неї бойових припасів. Такий підхід свідчить про значно суворіший підхід до оцінювання відповідних дій з боку осіб, які є мисливцями, використовують мисливську зброю та бойові припаси до неї, можуть бути суб'єктами їх виготовлення, перероблення та ремонту. Отже, безумовним є те, що в такому разі наявне порушення системного зв'язку щодо співвідношення за змістом, сутністю, розмежуванням сфери дії між статтями 263 та 263-1 Кримінального кодексу України. Суперечливість між цими нормами має бути усунена [5, с. 33]. А.О. Данилевський, навпаки, вважає, що кримінальне законодавство України, надає привілейованого статусу такому різновиду вогнепальної зброї, як гладкоствольна мисливська зброя. Проте сьогодні жодних підстав для збереження такого спеціального правового статусу гладкоствольної мисливської зброї немає. За своїми характеристиками гладкоствольна мисливська зброя не поступається зразкам нарізної мисливської зброї, а інколи й перевершує їх. Стосовно технічних характеристик різниця між нарізною та гладкоствольною мисливською зброєю полягає лише в тому, що нарізній властива більша дальність польоту кулі. Завдяки наявним вражаючим властивостям гладкоствольна мисливська вогнепальна зброя такою ж мірою, як і нарізна мисливська вогнепальна зброя, нерідко стає засобом вирішення конфліктів у повсякденному житті, засобом реалізації різних злочинних намірів [6, с. 109-110].

Положення Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, який набув чинності для України 4 липня 2013 року, вимагають криміналізації дій зі складовими частинами та компонентами вогнепальної зброї. Проте сьогодні частини вогнепальної зброї визнаються предметом лише кримінального правопорушення, передбаченого у статті 201 Кримінального кодексу України, тобто криміналізована лише контрабанда частин нарізної вогнепальної зброї, хоча у статті 5 Протоколу прямо встановлюється вимога криміналізації незаконного виготовлення та обігу складових частин і компонентів вогнепальної зброї [7]. Отже, складові частини будь-якої вогнепальної зброї можуть визнаватися предметом кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 201, 262, 263, 263-1 КК України. Звичайно, немає потреби встановлювати відповідальність за незаконне поводження з будь-якими складовими частинами вогнепальної зброї, але основні частини такої зброї повинні належати до предмета зазначених кримінальних правопорушень [6, с. 110]. Відповідно до пункту 8.13.1 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої Наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622, основними частинами є складові елементи або запасні деталі, спеціально призначені для вогнепальної зброї та необхідні для її функціонування, такі як ствол, рамка, ствольна коробка (її верхня та нижня частини за їх наявності), затвор чи інший пристрій для запирання ствола, барабан [8]. Як зазначають дослідники, окремі особи використовують ці предмети для переробки деактивованої зброї або навіть збирання нової. Придбання або передача частин зброї не є незаконною в Україні й не вимагає ліцензії. Через відсутність законодавчих обмежень торгівлю такими деталями й компонентами дуже важко зупинити [9, с. 14].

Частина 3 статті 263 Кримінального кодексу України передбачає звільнення особи від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси,

вибухові речовини або вибухові пристрої. Наявність такої кримінально-правової норми є цілком обґрунтованою та закономірною, оскільки відповідає основним принципам кримінального права, а саме гуманізму та економії кримінальної репресії. У пункті 28 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26 квітня 2002 року № 3 під добровільною здачею органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв необхідно розуміти такі дії, коли особа, маючи можливість і надалі зберігати будь-який із зазначених предметів, незалежно від мотивів і за власним бажанням передає його відповідному державному органу [10]. Передбачивши заохочувальну кримінально-правову норму про звільнення від кримінальної відповідальності у статті 263 Кримінального кодексу України, законодавець не встановив такої норми у статті 263-1 Кримінального кодексу України, а це суперечить системному зв'язку статей 263 та 263-1 Кримінального кодексу України. Пропонуємо доповнити статтю 263-1 Кримінального кодексу України частиною четвертою такого змісту: «звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю або її складові частини, або компоненти, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої». Подібну кримінально-правову норму передбачають кримінальні кодекси інших країн світу, наприклад, Придністровської Молдавської республіки, де щодо статті 221 Кримінального кодексу «Незаконне виготовлення зброї» наводиться примітка такого змісту: «особа, яка добровільно здала предмети, зазначені в цій статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо в її діях не міститься іншого складу злочину; не може визнаватись добровільною видачею предметів, зазначених у цій статті, їх вилучення під час затримання особи, а також під час провадження слідчих дій щодо їх виявлення та вилучення».

Законодавець Придністровської Молдавської республіки пішов шляхом доповнення всіх статей, які передбачають кримінальну відповідальність за незаконне поводження чи обіг зброї, бойових припасів, вибухових речовин, частиною, яка передбачає звільнення від кримінальної відповідальності [11].

Висновки. Отже, наявність кримінальної відповідальності за незаконне виготовлення, переробку чи ремонт вогнепальної зброї є цілком виправданою та обґрунтовується вимогами сучасності та міжнародним досвідом боротьби з незаконним обігом зброї. Однак водночас стаття 263-1 Кримінального кодексу України потребує свого вдосконалення щодо уточнення предмета цього кримінального правопорушення, де доцільно виключити гладкоствольну мисливську зброю з переліку предметів статті 263-1 Кримінального кодексу і таким чином зберегти системність кримінально-правових норм Кримінального кодексу та розмежування сфери їх дії. Для приведення статті 263-1 КК України у відповідність змісту Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, який набув чинності для України 4 липня 2013 року, доцільно в переліку предметів статті 263-1 Кримінального кодексу передбачити складові частини та компоненти вогнепальної зброї.

Потребує свого уточнення термін «незаконне», який закріплений у назві та диспозиції статті.

Окрім цього, доцільно доповнити статтю 263-1 КК України частиною четвертою такого змісту: «звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю або її складові частини, або компоненти, бойові припаси, вибухові речовини чи вибухові пристрої».

Література

1. Злочини зі зброєю у I півріччі 2020: українці продовжують вирішувати побутові конфлікти зі зброєю та зберігати вдома гранати. URL: <https://censs.org/%D0%97%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D1%96-%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%94%D1%8E-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D1%8F%D0%B3%D0%BE%D0%BC-%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%8F-%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2> (дата звернення: 18.01.2022).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю та вибухонебезпечними матеріалами : Закон України від 5 липня 2012 року № 5064-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5064-17#Text> (дата звернення: 17.01.2022).

3. Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку з приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 14 травня 2013 року № 228-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-18#Text> (дата звернення: 17.01.2022).

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.01.2022).

5. Катеринчук І.П., Меркулова В.О. Незаконний обіг зброї, бойових припасів або вибухових речовин: напрями реформування кримінального законодавства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 29-35.

6. Данилевський А.О. Виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань у сфері криміналізації незаконного поводження з вогнепальною зброєю в контексті реформування кримінального законодавства. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 3 (76). С. 108-114.

7. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Протокол ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text (дата звернення: 14.01.2022).

8. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного

виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622. *Офіційний вісник України*. 1998. № 42. Ст. 1574.

9. Береза Ю.М., Єфімов М.М. та ін. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї / за заг. ред. С.А. Шалгунової. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 364 с.

10. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного суду України від 26 квітня 2002 року № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text> (дата звернення: 14.01.2022).

11. Уголовный кодекс Приднестровской Молдавской Республики: Закон Приднестровской Молдавской Республики от 22 июля 2002 года. URL: <http://www.vspmr.org/legislation/laws/zakonodatel'nie-akti-v-sfere-ugolovnogo-tamojennogo-administrativnogo-prava/ugolovniy-kodeks-pridnestrovskoy-moldavskoy-respubliki.html> (дата звернення: 14.01.2022).

Конопельський В. Я.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ